

کتابچه وقف

آنچه در مورد وقف باید بدانیم

غلامرضا پرنده

پرنده، غلامرضا، ۱۳۴۲ -
کتابچه وقف : آنچه در مورد وقف باید بدانیم / غلامرضا پرنده - مشهد: بنیاد پژوهشهای
اسلامی، ۱۳۹۱.

ISBN 978-964-971-563-6

۶۸ص.

قیما.

کتابنامه به صورت زیرنویس.
۱. وقف ۲. وقف (فقه) الف. جلالی نیا، عباس (معلمی)، ۱۳۳۴ -، ویراستار به بنیاد پژوهشهای

۳۹۷/۳۷۲

۳۹۳۶۰۲۳

اسلامی، ج. عنوان،
۱۳۹۱ / ۲ / ۴ پ / ۱۹۳ BP

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

کتابچه وقف

آنچه در مورد وقف باید بدانیم

غلامرضا پرنده

ویراستار علمی و ادبی : عباس جلالی نیا (معلمی)

چاپ اول: ۱۳۹۱ / ۳۰۰۰ نسخه، رقعی / قیمت ۱۵۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۱۷۳۵-۲۶۶

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاههای کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۴۹

فهرست مطالب

۷		مقدمه
۱۱		امام رضا علیه السلام
۱۲		پیشینه وقف در اسلام
۱۶		پیشینه وقف در آستان قدس رضوی
۱۸		اسناد و مدارک وقفی
۲۰		پراکندگی موقوفات آستان قدس رضوی
۲۱		راه‌های اثبات وقف
۲۳		تعریف وقف
۲۴		صیغه وقف
۲۶		وقف مُعاطاتی
۲۶		شروط صحت وقف
۳۰		ارکان وقف
۳۱		وصیت به وقف
۳۱		انواع وقف نسبت به موقوف علیهِ

۳۳	 اقسام وقف به اعتبار موقوف علیه (مصارف)
۳۳	 وقف‌های باطل
۳۴	 تبدیل موقوفه به احسن
۳۴	 موارد جواز فروش موقوفه
۳۶	 دیون وقف
۳۶	 رقبه
۳۶	 حبس
۳۷	 واقف
۳۸	 شرایط واقف
۳۹	 وقف‌نامه
۴۰	 موقوف علیه
۴۰	 شرایط موقوف علیه
۴۱	 ادخال و اخراج موقوف علیه (کسر و اضافه کردن موقوف علیه)
۴۲	 متولی
۴۳	 شرایط متولی
۴۳	 حق التولیه
۴۴	 توکیل در تولیت
۴۴	 ناظر
۴۵	 ناظر استصوابی
۴۵	 ناظر اطلاعی
۴۵	 حق النظاره
۴۶	 أجرة المثل و أجرة المسمى

۴۶	تعدّی
۴۷	تقریط
۴۷	معزول
۴۸	ممنوع المداخله
۴۸	ضمّ امن
۴۹	مصرف (انگیزه وقف)
۵۰	متعذّر المصروف
۵۱	مجهول المصروف
۵۲	سیره جاریه
۵۳	إفراز
۵۳	حقّ ارتفاق
۵۴	اباحه انتفاع
۵۴	حق تقدیمی
۵۴	تقسیم عین موقوفه
۵۴	مصلحت وقف
۵۵	مجوّز شرعی (جواز شرعی)
۵۵	شروط ضمن عقد وقف
۵۶	وقف در جهت رفع نیاز جامعه
۵۹	کتابنامه (بر اساس نام مؤلف)
۶۵	کتابنامه (بر اساس نام کتاب)

مقدمه

حفظ و احیای موقوفات حضرت رضا (ع) و تلاش‌ها و مساعی چشمگیری که آستان قدس رضوی پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران در این زمینه به عمل آورده است از برجسته‌ترین درخشان‌ترین صفحات کارنامه پرافتخار تشکیلات این آستان مقدس محسوب می‌شود. مقایسه اجمالی کارنامه آستان قدس رضوی پیش از انقلاب اسلامی و پس از آن و نگاهی گذرا به حجم گسترده خدمات کنونی در عرصه‌های گوناگون فرهنگی، اجتماعی، عمرانی، اقتصادی و زیربنایی و ... نحوه نگرش و نوع مدیریت شایسته حضرت آیه الله واعظ طبسی، تولیت عظمای آستان قدس رضوی، را به ویژه در موضوع «وقف» و موقوفات به خوبی روشن و نمایان می‌سازد. ناگفته پیداست که بخش زیادی از این توفیقات در نتیجه حفاظت و صیانت جدی از موقوفات و هدایت و نظارت صحیح بر منابع مالی آن‌ها حاصل شده است؛ براساس برنامه‌ریزی‌های انجام شده، آستان قدس

رضوی گام‌های مؤثر و ارزشمندی در جهت تحقق کامل نیات واقفان برداشته است.

در کنار اقدامات اجرایی و عملیاتی، فعالیت‌های فرهنگی ارزشمند دیگری نیز در آستان قدس رضوی صورت گرفته است که از آن جمله می‌توان به فعالیت‌های آموزشی با موضوع «وقف» اشاره کرد. به‌طور کلی، آستان قدس رضوی پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی به ارتقای سطح علمی کارکنانش، اهمیت زیادی داده است؛ تأسیس مرکز آموزش ضمن خدمت کارکنان و برگزاری دوره‌های کوتاه مدت و بلند مدت، از اقدامات شایسته این نهاد محسوب می‌شود. به‌ویژه، با توجه به اینکه تقریباً همه کارکنان آستان قدس رضوی هر یک به نوعی با موقوفات در ارتباط هستند - و می‌بایست حداقل، اطلاعات اجمالی از وقف و امور موقوفات داشته باشند و به واقع می‌باید امر آموزش وقف در سرفصل‌ها قرار گیرد، سرفصل آموزش وقف نیز در بین سایر سرفصل‌های آموزشی، گنجانیده شد. این‌ها همه از آن رو میسر شد که آقای دکتر علوی - قائم مقام محترم تولیت عظمای آستان قدس رضوی - خلأ موجود و نیاز همکاران به فراگیری مسائل مربوط به موقوفات و امور وقف را احساس کرد و در سال ۱۳۸۵ ش. دستور بررسی آموزش وقف در آستان قدس رضوی را برای اولین بار، به کمیسیون نظارت بر مصرف عواید موقوفات داد که پس از بحث و بررسی این موضوع در کمیسیون مزبور، و در نهایت با تأیید ایشان مقرر شد مرکز آموزش ضمن خدمت کارکنان با همکاری مدیریت موقوفات، دوره‌های

آموزش کوتاه مدت وقف را ترجیحاً برای همکاران حوزه اماکن متبرکه و سایر همکاران برگزار کند.

به لطف خداوند متعال، برای آشنایی و آگاهی هر چه بیشتر همکاران ارجمند آستان قدس رضوی با مسائل وقف و موقوفات، اولین دوره آموزش وقف در سال ۱۳۸۵ ش. با سرفصل‌های زیر برگزار شد:

- مبانی فقهی و حقوقی موقوفات؛
- تاریخچه موقوفات در آستان قدس رضوی؛
- مصرف عواید موقوفات؛
- اصطلاحات و واژگان وقف‌نامه‌ها.

پس از آن، دومین و سومین دوره آموزش وقف در سال ۱۳۸۶ ش. برای کارشناسان و مدیران واحدهای شهرستان‌های استان خراسان رضوی و کارشناسان حوزه اماکن متبرکه و چهارمین دوره نیز در خرداد سال ۱۳۸۷ ش. در سازمان موقوفات پردو کرمان (رفسنجان- کرمان) برگزار شد. نگارنده نیز - به اقتضای نوع شغل و فعالیت تخصصی‌ام در آستان قدس رضوی (در زمینه موقوفات) - حسب وظیفه در این دوره‌ها در خدمت همکاران بودم. دوره‌های آموزش «وقف» با استقبال خوبی مواجه شد، اما در خلال برگزاری این دوره‌ها دریافتم اثر مفید و مختصری که هم بتوان برای تدریس از آن استفاده کرد و هم راهنما و پاسخگوی نیازهای مخاطبان باشد، وجود ندارد. بر همین اساس، بر آن شدم تا با فراهم آوردن مجموعه‌ای مختصر اما مفید برای همکاران، در حد بضاعت خویش، زمینه کسب

اطلاعات بیشتر علاقه‌مندان و ان شاء الله مطالعات جدی‌تر و عمیق‌تر آنان را ایجاد کنم. و امید آن دارم که حاصل کار مورد قبول حضرت حق واقع گردد و رضایت ولی نعمتمان، حضرت ثامن الحجج (علیه السلام) را به همراه داشته باشد.

برخود فرض می‌دانم تا به مصداق «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمُنْعِمَ مَرَّتَ الْمَخْلُوقِينَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ»^۱ از عنایت خاص تولیت عظمای آستان قدس رضوی به مقوله مهم «وقف» و نیز قائم مقام ایشان که با نگرش فرهنگی و بدل ترجمه به امور موقوفات، انگیزه و بستر تهیة این اثر را فراهم آورد سپاسگزاری کنم. همچنین از حجة الاسلام والمسلمین الهی خراسانی - مدیر عامل بنیاد پژوهشهای اسلامی - که مشفقانه و دلسوزانه نگارنده را در به ثمر رسیدن این اثر مختصر یاری داد تشکر می‌کنم. نیز با توجه به اینکه ویراستار علمی این اثر حجة الاسلام والمسلمین عباس محلمی (جلالی‌نیا) اینک در قید حیات نیست، برای ایشان علو درجات را سئلت دارم. از سرور ارجمند جناب آقای صابر ایزدی که در مراجعات مکرر از نظرات او بهره بردم نیز ممنونم.

غلامرضا پرند

۱ - ابن بابویه، محمد بن علی. عیون اخبار الرضا ۲۷/۱: «هر کس در برابر نیکی و نعمتی از مردم، از آنان سپاسگزاری نکند از خداوند عز و جل سپاسگزاری نکرده است».